

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-55>

УДК 332.132

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ГАЛУЗІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE FRUIT AND BERRY INDUSTRY IN THE REGIONS OF UKRAINE

Черевко Олександр Володимирович

доктор економічних наук, професор, ректор,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1809-5960>

Франів Ігор Андрійович

доктор економічних наук, доцент,
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6191-9772>

Корпало Ірина Русланівна

студент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7491-7060>

Cherevko Oleksandr

Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky

Franiv Ihor

V.I. Vernadsky Taurida National University

Korpalo Iryna

Lviv Polytechnic National University

У статті досліджено інноваційно-інвестиційний розвиток плодово-ягідної галузі в Україні. Визначено, що особливу актуальність набуває проблема збільшення валового виробництва і підвищення економічної ефективності саме плодово-ягідної продукції. Представлено, що соціально-економічний аналіз стану, останніх років, в аграрному секторі демонструє що дуже низька активність інноваційного розвитку безпосередньо пов'язана з організаційно-економічним аспектом освоєння нововведень, що підсилює деградацію галузей аграрного комплексу, призводить до зростання витрат і неконкурентоздатності продукції, уповільнює соціально-економічний розвиток села. Визначено, що до пріоритетів інноваційного розвитку в садівництві необхідно віднести: технологічне переоснащення і переозброєння; технологічні прийоми виробництва, переробки і зберігання продукції; відновлення ґрунтової родючості, технологій, що зберігають рівновагу агроєкосистем; отримання інформації про результати і досягнення в агронауці; забезпечення економіко-правових механізмів функціонування галузі на інноваційних засадах.

Ключові слова: садівництво, плодово-ягідна галузь, регіональна економіка, інвестиції, інновації, агропромисловий комплекс.

В статье исследованы инновационно-инвестиционное развитие плодово-ягодной отрасли в Украине. Определено, что особую актуальность приобретает проблема увеличения валового производства и повышение экономической эффективности именно плодово-ягодной продукции. Представлено, что социально-экономический анализ, в последнее десятилетие, в аграрном секторе демонстрирует очень низкую активность инновационного развития непосредственно связана с организационно-экономическим аспектом освоения нововведений, усиливает деградацию отраслей аграрного комплекса, приводит к росту издержек и неконкурентоспособности продукции, замедляет социально-экономическое развитие села. Определено, что к приоритетам инновационного развития в садоводстве необходимо отнести технологическое переоснащение и перевооружение; технологические приемы производства, переработки и хранения продукции; восстановле-

ние почвенного плодородия, технологий, сохраняющих равновесие агроэкосистем; получение информации о результатах и достижениях в агронауке; обеспечение экономико-правовых механизмов функционирования отрасли на инновационных принципах.

Ключевые слова: садоводство, плодово-ягодная отрасль, региональная экономика, инвестиции, инновации, агропромышленный комплекс.

The article examines the innovation and investment development of the fruit and berry industry in Ukraine. It is determined that in the current conditions the problem of increasing gross production and increasing the economic efficiency of fruit and berry products becomes especially relevant. It is presented that the socio-economic analysis of the situation in recent years in the agricultural sector shows that the very low activity of innovative development is directly related to the organizational and economic aspect of innovation, which increases the degradation of the agricultural sector, increases costs and uncompetitiveness socio-economic development of the village. The negative trends in the industries include: low productivity of gardens; reduction of total and fruit-bearing areas of perennial plantations; excess of uprooting areas in comparison with new plantings; insufficient own production of planting material and its extremely weak material base; lack of special agricultural machinery and mechanisms, means of chemical protection of plantations, drip irrigation systems; high prices for equipment, fertilizers and pesticides; inadequate scientific support due to low R&D funding. It is substantiated that the effective functioning of the agro-industrial complex, which corresponds to modern realities, in most developed countries is based on cyclical innovative development. The main direction of such development is the interaction of knowledge-intensive technologies and private production. Introduction and further dissemination of innovation processes are the main components of efficient agro-industrial production and increase of employment of the rural population. It is determined that today the structure of Ukraine's economy is characterized by the presence of a social form of economy, represented by agricultural enterprises of various forms of ownership and management, family-individual households, represented by peasant (farmer) and personal subsidiary farms. It is proved that in the innovative development of horticulture, state regulation is important, which contributes to the implementation of the necessary capital investments.

Keywords: horticulture, fruit and berry industry, regional economy, investments, innovations, agro-industrial complex.

Постановка проблеми. Плодово-ягідна галузь та й садівництво загалом відіграє дуже важливу роль в сільському господарстві як регіону так і України в цілому. Україна з її потенціалом в садівничому виробництві може стати надійним партнером на загальносвітовому ринку фруктів. У нас можливо вирощувати види або сорти, які в інших державах не вирощуються, тобто заповнити прогалини на ринку фруктів. В умовах, що склалися підвищення їх конкурентоспроможності нерозривно пов'язане з інноваційним процесом. Активізація інноваційної та інвестиційної діяльності підприємств в садівництві зумовлює особливу важливість питань теорії, методології та методик їх оцінки, аналізу стану і розвитку на рівні регіону і вибору напрямків якісних перетворень, як в масштабах комплексу, так і кожного підприємства зокрема. Крім того, системне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності на мікрорівні сприяє вдосконаленню методів і засобів, прийняття управлінських рішень та оцінку їх наслідків. На науковій базі забезпечується спрямованість управління інноваційним розвитком підприємств щодо підвищення рівня рентабельності, збільшення обсягу виробництва, переробки, зберігання і реалізації продукції в галузі садівництва. Так, станом на сьогодні, не вирішені питання, пов'язані з особливос-

тями інноваційного процесу в садівництві та його впливу на підвищення економічної ефективності галузі. Не в повній мірі висвітлюється проблема державного регулювання пріоритетних напрямків розвитку садівництва в умовах інноваційної політики в системі АПК. В теперішніх умовах особливу актуальність набуває проблема збільшення валового виробництва і підвищення економічної ефективності саме плодово-ягідної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах проблеми сталого розвитку садівництва, формування його економічного механізму знайшли широке висвітлення в працях Л. Агаркова, А. Алтухова, І. Буздолова, І. Куликова, Л. Усенко, І. Ушачова, І. Хіцкова, А. Черняєва, А. Шутькова та інших дослідників [1; 2; 5–9]. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, багато питань інноваційно-інвестиційного стійкого розвитку садівництва залишаються предметом дискусій. Так, недостатньо досліджені економічні механізми формування плодово-ягідного ринку. Потрібно уточнення класифікації факторів, які мають прямий вплив на цей процес. Необхідні додаткові дослідження з удосконалення методології визначення пріоритетів сталого розвитку плодоовочевого виробництва, активізації використання досягнень науки і техніки.

Проведені в країні заходи державного і ринкового регулювання садівництва не складають збалансовану систему відносин учасників продовольчого ринку і не в повній мірі сприяють стійкому економічному та соціальному розвитку сільського господарства. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження проблеми формування ефективного механізму інноваційно-інвестиційного управління і регулювання сільськогосподарського виробництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення нових та удосконалення існуючих інструментів щодо становлення інноваційно-інвестиційного розвитку плодово-ягідної галузі в регіонах України.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний аналіз стану, останніх років, в аграрному секторі показує, що дуже низька активність інноваційного розвитку безпосередньо пов'язана з організаційно-економічним аспектом освоєння нововведень, що підсилює деградацію галузей аграрного комплексу, призводить до зростання витрат і неконкурентоздатності продукції, уповільнює соціально-економічний розвиток села. До негативних тенденцій в галузях слід віднести: низьку продуктивність садів; скорочення загальних і плодоносних площ багаторічних насаджень; перевищення площ розкорчування в порівнянні з новими насадженнями; недостатнє власне виробництво посадкового матеріалу і вкрай слабка його матеріальна база; відсутність спеціальної сільськогосподарської техніки та механізмів, засобів хімічного захисту насаджень, систем крапельного поливу; високі ціни на техніку, добрива та засоби захисту; не належний науковий супровід через низьке фінансування НДР. Об'єктивна необхідність аграрного реформування викликана тим, що сільське господарство України було та й є витратним. Показники продуктивності праці і виходу продукції на одиницю площі і споживаних ресурсів залишалися низькими, а розрив між нашою країною та розвинутими країнами світу за цими показниками неухильно збільшується не в нашу користь.

Ефективне функціонування агропромислового комплексу, що відповідає сучасним реаліям, в більшості розвинених країн базується на циклічному інноваційному розвитку. Основний напрямок такого розвитку – взаємодія наукомістких технологій і приватного виробництва. Впровадження та подальше поширення інноваційних процесів – основні складові ефективного агропромислового

виробництва та підвищення зайнятості сільського населення.

З точки зору реалізації стратегічних інтересів, необхідно визначити експортний напрям і імпортозамінні інноваційні аграрно-промислові кластери, що володіють конкурентними перевагами і відповідають пріоритетам розробки соціально-економічного розвитку держави (зростання зайнятості, регіональна стабільність, екологічна чистота і ін.).

Сьогодні структура економіки України характеризується наявністю суспільної форми господарства, представленої сільськогосподарськими підприємствами різноманітних форм власності і господарювання, сімейно-індивідуальних домогосподарств, представленими селянськими (фермерськими) і особистими підсобними господарствами. Сучасні реформи привели до того, що старі форми організації сільського господарства зруйновані, а нові ще повністю не сформувалися і не адаптувалися до ринкових умов, що в свою чергу не сприяє організації ефективному виробництву.

Садівництво – це складова частина сільського господарства, пріоритетна галузь агропромислового комплексу України, головною продукцією якої є: плоди, ягоди, горіхи, і продукти їх переробки. Звідси впливає пряма зацікавленість і відповідальність держави за стан і розвиток садівництва в цілому і окремих його ланок як підкомплексу АПК. Якщо порівняти світовий експурс, то садівництво в світі грає дуже важливу роль в народному господарстві різних країн, загальне число землеробських господарств в Польщі складає 1,9 млн, з них 500 тис. займаються товарним виробництвом фруктів [10]. У Польщі однією з причин низького експорту свіжих фруктів є погана організація і недостатня логістика в торгівлі десертними фруктами. Відсутні фірми, здатні до швидкого приготування і транспортування великих однорідних партій плодів. Перевагою польського садівництва є те, що добре розвинене виробництво переробки плодів і ягід; плодове розсадництво знаходився на хорошому рівні. Недоліками польського садівництва є: перевиробництво плодів низької якості; нестабільний ринок фруктів; недостатнє поширення професійної консультації.

Завдяки сприятливим кліматичним і ґрунтовим умовам, які сприяють вирощуванню усіх фруктів, які належать до помірного клімату плодівництва Болгарії є одним із найбільш вагомих галузей сільського господарства [11].

Хороша інфраструктура, технологія виробництва, зберігання, а також велика площа

садових угідь призвели до того, що підприємства даної галузі стали лідерами у виробництві фруктів і надають суттєвий вплив на розвиток цієї галузі в Литві [4].

Туреччину прийнято вважати одним з перших світових регіонів з вирощування яблук. Протягом декількох тисячоліть в процесі гібридизації і селекції тут виникло понад 400 вирощуваних сортів [3].

Китай і Сполучені Штати Америки займають домінуюче місце на світовому ринку яблук і груш. Будучи головними виробниками, споживачами, імпортерами та експортерами, ці країни мають вплив на загальносвітову ринкову ситуацію, а також на всіх інших значних учасників даного сектора плодівництва

Перспективи розвитку плодівництва Молдови відображені в програмі розвитку плодівництва до 2030 року. Відповідно до якої, передбачена стабілізація площ плодово-ягідних насаджень до 2027 року на рівні 100 тис. га, збільшення продуктивності насаджень в середньому до 13-14 т/га, що дозволить довести валове виробництво плодів до 950-980 тис. тонн на рік.

Виробництво яблук в Швейцарії в майбутньому виглядає наступним чином: найбільш важливими проблемами є адаптація вітчизняного виробництва до можливостей збуту (уникнути надлишку); великі виробничі витрати; відсутність реальної державної підтримки; велика зосередженість роздрібною торгівлі (всього дві торгові мережі мають 70-75% ринкової частки).

Сучасне садівництво України, як галузь сільськогосподарського виробництва, істотно відрізняється від садівництва більшості країн світу. Ця відмінність полягає в тому, що в нашій країні основну масу продукції галузі (до 90%) дають нетоварні або дрібнотоварні господарства – особисті, підсобні, садово-городні, присадибні. На частку організацій, які вирощують товарні фрукти, припадає трохи більше 10% врожаю. З економічної точки зору це ненормальна ситуація. Велика питома вага нетоварного сектору - ознака відсталості виробництва та одночасного свідчення неблагополуччя в системі економічних відносин.

Для вирішення цієї проблеми органи управління повинні відповідати сучасним функціям і вимогам до роботи, як за структурою, так і за складом спеціалістів здатних за своїми професійними і діловими якостями вирішувати проблеми координації діяльності суб'єктів ринкової економіки. Цьому повинні відповідати і функціональні, і галузеві підрозділи органів управління АПК.

Садівництво – складна система обробітку плодів і ягідних рослин, заснована на комплексному використанні природних, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, в ринкових умовах орієнтування на забезпечення високої економічної ефективності виробництва. Економічне регулювання садівничого ринку ґрунтується на державному субсидуванні, а також податковому та інвестиційному стимулюванні. Одним з найважливіших напрямків підвищення ефективності садівництва в умовах конкуренції є вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування галузі. Критично важливим моментом є налагодження на підприємствах АПК організаційних, технологічних і економічних зв'язків, впровадження внутрішньогосподарських ринкових відносин.

Організаційний і економічний механізм сталого розвитку садівництва розглядається нами як система з позицій єдності кінцевої мети – стабільності його розвитку. У деяких регіонах України донедавна успішно працювали 12 фруктових-консервних заводів, де перероблялося більше 110 тис. тонн плодів, з них близько 50 тільки яблук. Екологічно чиста і з високими поживними якостями продукція переробки (в основному натуральні соки і компоти) користувалася хорошим попитом у великих промислових містах країни і за кордоном.

Слід приділяти більшої уваги до таких пріоритетних галузей АПК в Україні як виноградарство, плодівництво, овочівництво, виноробна і консервна промисловість, продукція яких може конкурувати як на внутрішньому так і на світовому ринках. Зростання ролі факторів інтенсивного розвитку садівництва обумовлює необхідність впровадження інновацій з метою виробництва нової продукції. Розвиток попиту, його диверсифікація також призводять до необхідності розробки нових видів продуктів. Результатом інноваційної діяльності в садівництві є ріст врожайності плодів і ягід, продуктивності праці, зниження собівартості продукції, приріст прибутку.

В інноваційному розвитку садівництва важливе значення має державне регулювання, що сприяє здійсненню необхідних капітальних вкладень. Стимулююча державна політика повинна використовувати кредитно-фінансовий механізм у вигляді пільг організаціям, які реалізують інноваційні проекти.

Практика показує, що в умовах ринкової економіки без відповідної самооцінки, прогнозування та планування діяльності дуже ризиковано починати будь-яку справу. Наслідки

для приватних інвестицій завжди пов'язані як з можливістю збільшення капіталу, так і з небезпекою втратити не тільки коштів, вкладених в новий проект, а й особистого майна, яке може бути конфісковано за рішенням суду в якості погашення зобов'язань перед кредиторами.

Загально визнано, що оживити і зрушити вперед економіку можна тільки через залучення і нарощування інвестицій. Нестача інвестиційних ресурсів негативно позначається на темпах структурних змін в плодово-ягідному підкомплексі АПК, не дозволяє своєчасно оновлювати виробничі потужності, що може зіграти негативну роль на етапі очікуваного економічного зростання. В кінцевому підсумку різко звужуються можливості вирішення проблем соціальної сфери.

На нашу думку, розвиток інноваційної політики щодо садівництва має полягати в залученні приватних інвестицій через організацію позабюджетних венчурних фондів. Цінова політика передбачає: застосування вільних ринкових цін, що складаються на основі попиту та пропозиції, в поєднанні з державними гарантованими цінами, що забезпечують достатній рівень рентабельності для розширеного відтворення і дотаціями на окремі види садівничої продукції; введення заставних операцій з садівничої продукцією, нейтралізація

монопольного положення заготівельних, посередницьких і переробних структур; державне регулювання цін на основні види матеріально-технічних ресурсів, введення граничних цін на енергоносії, а також економічних санкцій за перевищення і стимулів за зниження їх рівня; розширення застосування лізингу та субсидій для виробників плодів, ягід і оздоровленого посадкового матеріалу; на науково технічну продукцію та придбання сучасної техніки, добрив і пестицидів; встановлення для торгово-посередницьких і сервісних підприємств і організацій, що обслуговують садівничі господарства, граничних націнок на основні види промислової продукції.

Висновки. Отже, можна обґрунтовано стверджувати, що до пріоритетів інноваційного розвитку в садівництві необхідно віднести: технологічне переоснащення і переозброєння; технологічні прийоми виробництва, переробки і зберігання продукції, що забезпечують економію енергоресурсів; відновлення ґрунтової родючості, технологій, що зберігають рівновагу агроecosystem; отримання інформації про результати і досягнення в агронауці; формування системи інформаційного поля; забезпечення економіко-правових механізмів функціонування галузі на інноваційних засадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агаркова Л.В. Формирования механизма устойчивою развития плодовоовощного подкомплекса: теория и практика : автореферат докторской диссертации. 2007. 49 с.
2. Буздалов И.Н. Интенсификация сельского хозяйства необходима. *АПК: экономика, управление*. 2013. № 3. С. 10–22.
3. Бурак М. Выращивание яблок в Турции // Производство и продажа яблок и груш в восьми странах / Центральный Институт Садоводческих Исследований Ataturk, PROGNOFRUIT. 2004. С. 12–17.
4. Квиклис Д. Выращивание яблок в Литве. *Производство и продажа яблок и груш в восьми странах. PROGNOFRUIT. LUBLIN*. 2004. С. 25–33.
5. Куликов И.М. Организационно-экономические основы эффективного ведения садоводства. Москва : ВСТИСП, 2006. 293 с.
6. Серков А.Г. Краткосрочный прогноз развития агропромышленного комплекса. *АПК: экономика, управление*. 2006. № 6. С. 19–22.
7. Серов А. Е. Эффективность инвестиционных процессов в региональном АПК. *АПК: экономика, управление*. 2006. № 5. С. 23–31.
8. Ушачев И.Г. Стратегические подходы к развитию АПК России в контексте межгосударственной интеграции. *АПК: экономика, управление*. 2015. № 1. С. 3–17.
9. Ушачев И.Г. Социально-экономические исследования в аграрном секторе экономики России: основные направления. *Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий*. 2014. № 4. С. 5–8.
10. Макош Э. Польское садоводство с экономической точки зрения. *Copyright by Wydawnictwo Akadeinii Rolniczej w Lublinie*. Lublin, 2004. 73 с.
11. Dzhuvinov V. Яблоневые насаждения в Болгарии. *Производство и продажа яблок и груш в восьми странах. Copyright by Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Lublinie*. Lublin, 2004. С. 20–24.

REFERENCES:

1. Agarkova L.V. (2007) Formirovaniya mekhanizma ustoychivoyu razvitiya plo-dovoovoshchnogo podkompleksa: teoriya i praktika [Formation of the mechanism of sustainable development of fruits and vegetables subcomplex: theory and practice]: avtoreferat doktorskoy dissertatsii, 49 p.
2. Buzdalov I.N. (2013) Intensifikatsiya sel'skogo khozyaystva neobkhodima [Intensification of agriculture is necessary]. *APK: ekonomika, upravleniye*, no. 3, pp. 10–22.
3. Burak M. (2004) Vyrashchivaniye yablok v Turtsii [Growing apples in Turkey] *Proizvodstvo i prodazha yablok i grush v vosmi s granakh. Tsentralnyy Institut Sadovodcheskikh Issledovaniy Ataturk, PROGNOSEFRUIT*, pp. 12–17.
4. Kviklis D. (2004) Vyrashchivaniye yablok v Litve [Cultivation of apples in Lithuania]. *Proizvodstvo i prodazha yablok i grush v vos'mi stranakh. PROGNOSEFRUIT.LUBLIN*, pp. 25–33.
5. Kulikov I.M. (2006) Organizatsionno-ekonomicheskiye osnovy effektivno-go vedeniya sadovodstva [Organizational and economic foundations of effective gardening]. Moscow: VSTISP, 293 p.
6. Serkov A.G. (2006) Kratkosrochnyy prognoz razvitiya agropromyshlennogo kompleksa [Short-term forecast for the development of the agro-industrial complex]. *APK: ekonomika, upravleniye*, no. 6, pp. 19–22.
7. Serov A. Ye. (2006) Effektivnost' investitsionnykh protsessov v regional'-nom APK [Efficiency of investment processes in the regional agro-industrial complex]. *APK: ekonomika, upravleniye*, no. 5, pp. 23–31.
8. Ushachev I.G. (2015) Strategicheskiye podkhody k razvitiyu APK Rossii v kontekste mezhhgosudarstvennoy integratsii [Strategic approaches to the development of the Russian agro-industrial complex in the context of interstate integration]. *APK: ekonomika, upravleniye*, no. 1, pp. 3–17.
9. Ushachev I.G. (2014) Sotsialno-ekonomicheskiye issledovaniya v agrarnom sektore ekonomiki Rossii: osnovnyye napravleniya [Socio-economic research in the agricultural sector of the Russian economy: main directions]. *Ekonomika selskokho-zyaystvennykh i pererabatyvayushchikh predpriyatiy*, no. 4, pp. 5–8.
10. Makosh E. (2004) Polskoye sadovodstvo s ekonomicheskoy tochki zreniya [Polish horticulture from an economic point of view]. *Copyright by Wydawnictwo Akadeinii Rolniczej w Lublinie*. Lublin, 73 p.
11. Dzhuvinov V. (2004) Yablonevyye nasazhdeniya v Bolgarii [Apple plantations in Bulgaria]. *Proizvodstvo i prodazha yablok i grush v vos'mi stranakh / Copyright by Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Lublinie*. Lublin, pp. 20–24.